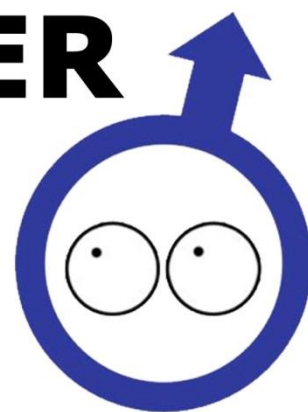

JAK NA GENDER

?

PŘI HARMONIZAČNÍM DNI

Obsah

Úvod.....	3
Jak pracovat s metodickým textem.....	4
Jak na světosis	5
Jak na harmonizační den	7
Závěr	.41

Úvod

Titulek by možná mohl znít i opačně – jak na harmonizační den „s genderem“? Tuto otázku si položíte, když chcete program standardního HD povýšit o stupínek výš. Chcete například nechat děti nenásilně přijít na to, jak fungují ve společnosti nerovnosti, v čem pro ně může být genderový systém nevýhodný a svazující, čím jim může komplikovat život do budoucna. Tím současně objasníte, že třída, do které děti nastupují, je jen zmenšený vzorek společnosti. Neexistuje mimo její rámec, ve vakuu. Když tedy děti zjistí, že společnost funguje v některém ohledu nefér, nyní odhalí, že pokud si nedají pozor a nebudou se samy snažit, v jejich třídě to nedopadne jinak.

Když využijete genderový princip jako osu, kolem které vybudujete program harmonizačního dne, dokážete ještě mnohem více. Analogicky k genderu totiž funguje celá řada jiných typů nerovností, nespravedlností a předsudků. I ty máte šanci plnohodnotně podchytit a spolu s dětmi reflektovat. Genderová výchova směřuje k toleranci, omezuje nenávistné xenofobní projevy a rozvíjí alternativní chápání lidství - mimo rámec mocenských pozic a hierarchií. To se Vám bude hodit, až budete s dětmi mluvit o potřebě pomáhat zdravotně postiženým, sociálně znevýhodněným, starším lidem apod. V době sílící náboženské nesnášenlivosti a fanatismu jde o témata nanejvýš aktuální.

Jestli si říkáte, že gender na harmonizačním dni k ničemu nepotřebujete a že se s ním odmítáte zatěžovat, pravděpodobně stejně, aniž to dosud tušíte, zařazujete do Vašeho výchovně-vzdělávacího procesu aktivity, které se genderové identity dětí týkají. Jen s nimi možná následně nepracujete do hloubky. Jinými slovy, i pro Vás je gender relevantní kategorií. (Jinak to ani být nemůže, protože ve třídě dnes a denně v praxi nezacházíte s ničím jiným než s genderovými identitami a genderovými rolemi Vašich žáků a žákyň.) A je jen na Vás, kolik se z této v praxi používané „kategorie“ rozhodnete vytěžit.

Ve veřejném prostoru hojně zaznívá názor, že „gender je pseudověda a nebezpečná ideologie“. Obojí je možná dobré vyjasnit hned na začátku. Zaprvé, „gender“ skutečně není věda. Vědeckou disciplínou, kterou lze již více než 10 let studovat i v ČR, jsou „genderová studia“. Zadruhé, „gender“ není ani ideologie. Ideologické by bylo například prohlášení typu: „Nechť ženy v této zemi převezmou veškerou nadvládu nad muži.“ To ale z úst feministek, genderových expertů a expertek, genderově citlivých výchovných poradců a dalších odborníků/ic neuslyšíte. Takové prohlášení možná patřilo do určité fáze uvědomění si nespravedlivých poměrů ve světě a někteří lidé možná tímto směrem dříve skutečně uvažovali, nebo i uvažují. (Podobně jako někteří „osvícenští“ filosofové kázali mravní nadvládu mužů nad ženami.) Seriózní genderové výchově ale nejde o převrácení mocenských postů na úrovni ženy – muži. Jde o odstranění nerovností jako takových. Nepomůže, když začnou být na trhu práce diskriminováni pro dalších 200 let muži místo žen. Pomůže, když si všichni uvědomíme, že například možnost získat a udržet si dobře placené zaměstnání by nemělo být výsadou skupiny, která se narodí s určitým pohlavím.

Jak pracovat s metodickým textem

Tato brožura je součástí edice „Jak na gender“, jejíž jednotlivé části jste již pravděpodobně drželi v rukou. Jelikož se v ostatních výukových materiálech věnujeme vysvětlování genderové problematiky poměrně obsírně a v širokých souvislostech, v tomto prakticky koncipovaném textu od obdobných pasáží z úsporných důvodů upouštíme. Pokud vnímáte, že Vám schází teoretický background, abyste dokázali s dětmi programové aktivity HD náležitě diskusně rozebrat a vytěžit v zájmu posílení skupiny, máte dvě možnosti: 1) Prostudujte si úvodní část textu „Jak na gender... při projektovém dni“. Poskytuje stručné, ale názorné informace o principech fungování genderového řádu. Využít lze i druhý materiál ze stejné edice: „Jak na gender... v dějepisu“. Nechte se samozřejmě v případě potřeby inspirovat k dalšímu samostudiu jiných odborných publikací, k nimž zde naleznete reference. 2) Přizvěte nás coby externí lektory/lektorky k zajištění průběhu HD. S vedením těchto akcí máme zkušenosti a třeba Vám dokážeme předat ještě něco „navíc“. Pracujeme v neziskové organizaci, která se vzděláváním a otázkou genderu zabývá od počátku své existence. Rozumíme proto Vaším potřebám a dokážeme se přizpůsobit i omezeným prostředkům pro realizaci.

Jakmile přistoupíte k přípravě, tj. designování programu HD, můžete vybírat z pestré škály aktivit, které Vám na následujících stránkách představujeme. Kromě technického popisu každé aktivity u ní naleznete metodické poznámky, otázky vhodné k rozpróudění diskuse, ale také seznamy žádoucích rekvizit. V některých případech Vám rekvizity předkládáme přímo zhotovené a připravené k Vašemu použití. Přípravu programu plánujte mimo jiné s ohledem na Vaše personální možnosti v okamžik realizace.

Koncept genderového harmonizačního dne využívá jeden implicitní teoreticko-metodologický nástroj v podobě tzv. „světopisu“. Světopis poskytuje dětem prostor pro vyjádření postojů, názorů a očekávání na různá témata. Pro Vás může znamenat cenný zdroj informací o jejich hodnotách a potřebách. Jako každá kreativní „psací“ technika, může mít nezanedbatelný terapeutický rozměr pro účastníky. Světopis může být zaměřený obecně, kdy děti hodnotí současný svět a svoje místo v něm. Může být ale zadán i poměrně konkrétně – lze se doptat na názory týkající se vztahů mezi lidmi (např. holky – kluci), zjistit očekávání dětí od kolektivu třídy, do které právě nastupují/nastoupily. S výstupy světopisu můžete pracovat i v anonymizované podobě. Koncept světopisu se může stát svébytnou součástí Vašich vyučovacích hodin občanské nauky, dějepisu a podobných. Je tedy možné jej pojmout jako jednorázové (slohové či prezentační) cvičení na zadané téma. V případě HD se však s metodou světopisu pracuje kontinuálně a v různých situacích se k jeho výstupům vracíme. Záleží na Vás, zda se pro Vaše účely bude jeho zařazení do programu hodit. Program bude plnohodnotně vystavitelný i bez něj.

Jak na světopis

Světopis si představte jako názorový snímek vztažený k určitému tématu, formulovaný v daném čase a v dané společnosti. Teoreticky, kdyby ve stejný okamžik všichni lidé světa napsali svůj názor na to, jak vidí svět, hypotetickým průnikem kolekce těchto výpovědí by byla odpověď na otázku, jaký je svět v daném dni, měsíci a roce. To, že k takovému hromadnému soupisu velmi pravděpodobně nikdy nedojde, nás však nemusí trápit. I dílčí „zmapování“ sociálních vztahů a podmínek nám může podat celkem plastickou zprávu využitelnou pro naše potřeby. Konkrétně Vás může z pedagogického hlediska zajímat, jak pojmají vztahy mezi chlapci a dívkami děti ve Vaší třídě, co je trápí v současné společnosti, jak by chtěly ony samy měnit svět apod. Světopis umožňuje zachovávat názory pro následné komparace s časovými odstupy. V případě opakovaných pobytů třídy na určitém místě (školou pronajímaná chalupa) lze pracovat s metodou „časové schránky“. To obnáší formulované názory po jejich sepsání či prezentaci „archivovat“ zakopané v nádobě pod zemí. Podobně jako býváme překvapeni, když prohlédneme své i pouhý rok staré fotografie, můžeme se stejným způsobem po vykopání schránky nechat opakovaně překvapovat vývojem našich názorů. Odrazové názorové můstky mohou vždy sloužit k jejich reformulaci, revizi. To přináší hmatatelnou představu o tom, kam člověk šměruje a jaké dělá sám pro sebe pokroky.

Cíl/účel:

- 1) Podnět k reflexi témat, nad kterými se v běžném životě nezamýšlím, nebo si je připouštím sporadicky – vyvolá formulaci potřeby, podnět ke společenské změně
- 2) Varianta „časová schránka“ – komparace vývoje názorů jednotlivce v čase
- 3) Varianta bez časové schránky – snímek aktuální situace v daném tématu pohledem mnoha jednotlivců

Příklady obecných otázek pro evokaci světopisu:

Jak vidím svět?

Co si o něm myslím?

Co je pro mě důležité?

Co mě zlobí?

Z čeho mám radost?

Jak by se měl svět změnit, abych v něm rád/a vychovával/a své děti?

Příklady otázek na téma genderu:

Co si myslím o tom, jak se k sobě chovají kluci a holky? (muži/ženy)

Čemu se věnují kluci a čemu holky?

V čem jsou dobří kluci a v čem holky?

Co by se mohlo/mělo na chování a rozdělení činností změnit?

Vzkaz/krédo/poselství

Příklady otázek na téma třídního kolektivu:

Jak vidím svou třídu?

Co si o lidech v ní myslím?

Co je pro mě ve třídě důležité?

Co mě zlobí?

Z čeho se raduji?

Co bych si přál/a, aby se změnilo do příštího školního roku?

Formální náležitosti:

- Je vhodné omezit rozsah – zadat max. formát A4
- Děti mohou uvádět své jméno, případně zvolený „nick“, který bude ostatním neznámý, ale současně to umožní rozpoznat např. po roce svůj vlastní text (viz koncept časové schránky)

Jak na harmonizační den

Z našeho pohledu by měl HD sloužit k naplňování dvou hlavních cílů, které níže uvádíme. Pro praktické účely Vám doporučujeme rozčlenit je na dílčí cíle, jejichž naplnění bude snadno vyhodnotitelné dle konkrétních ukazatelů.

Cíle:

- 1) Podpořit seznámení nového kolektivu, zahájit pozitivní vztahy a emoce, vytvořit prostředí respektu a důvěry
- 2) Předpokladem cíle č. 1 je bourání stereotypů a předsudků (etnikum, rasa, **gender**, sociální postavení aj.), podpora tolerance, respektu k odlišnostem a jejich využívání ku prospěchu všech

Následující výčet aktivit (1 – 11) prosím neberte jako dogmatické chronologicky uspořádané penzum programových komponent. Tam, kde cítíme vhodnost konkrétního časového zařazení vybrané aktivity, tuto informaci uvádíme. Ponecháváme však na Vašem odborném i lidském úsudku, do jaké míry se naší předlohou bude chtít řídit. Současně záměrně předkládáme více aktivit, než se Vám podaří stihnout v běžném časovém rozmezí harmonizačních dní (2 – 3 dny). Dáváme Vám tím možnost výběru a variability.

1. Obecný světopsis

Harmonizační den zpravidla začíná diskusně-zábavními aktivitami v kruhovém uspořádání židlí (či polštářů) v příjemném venkovním či interiérovém prostředí. Každý pedagog/každá pedagožka má k dispozici baterii her na podporu rozhýbání, podnícení skupinové dynamiky, odbourání zábran. Těmi je v každém případě skvělé pobyt Vaší nové třídy začít. Jejich metodice zde však prostor věnovat nebudeme, neboť se jim věnují desítky jiných odborných i popularizačních textů. Náš celek začíná světopsisem - s obecnými otázkami.

Popis aktivity:

Studující obdrží papíry a psací pomůcky. Vedoucí HD objasní smysl a cíl světopsisu. Následně vyzve studující k zamyšlení na uvedené otázky a formulaci odpovědí na papír. Děti obdrží informaci o časovém limitu (nezadávejte prostor delší než 30 minut) a o formálních náležitostech – odpovědi dětí si sice vyžádáte, ale jejich podpis není nutný. Je vhodné, aby děti měly evokační otázky po celou dobu před očima – k tomu lze využít např. flipchart. Průběžně je také opakujte a uznáte-li za vhodné, poskytněte ilustrační příklady. K tomuto aspektu se váže první z našich metodických poznámek. Po půl hodině nechte děti práce odevzdat a zopakujte, že se k jejich výsledkům budete v průběhu programu vracet, že se na ně bude dále navazovat.

Diskuse:

Po skončení libovolné aktivity nikdy neopomeňte fázi diskuse – je to vůbec ta nejhodnotnější část všech kreativních cvičení a úkolů. Vhodné otázky do diskuse jsou v tomto případě například následující:

Jak moc těžký to pro vás byl úkol?

Jak se vám ho podařilo zvládnout?

Co byl prvotní podnět, díky kterému jste se rozepsali?

Zamýšlíte se nad podobnými otázkami v běžném životě?

Při jakých příležitostech vás napadají?

Metodické poznámky:

- 1) Pokud usoudíte, že otázky jsou pro Vaše studující příliš neuchopitelné a obecné, můžete poskytovat „vodítka“ a inspirace. Je možné vzít s sebou denní tisk za poslední týden, promítnout záznam poledního TV zpravodajství, telegraficky shrnout, jaké jsou titulky hlavních událostí na vybraném online serveru. To může děti inspirovat k tomu, o čem psát, ale výsledek pak zdaleka nemusí přinášet odpověď na otázku „Co mě trápí v současném světě?“. To proto, že nic není staršího než včerejší noviny. To, co je skutečně zajímavé, by mělo v jejich hlavách vyvstávat bez ohledu na aktuální impulsy z novin. Kompromisní a do značné míry osvědčené řešení poskytuje práce s hudbou. Skladby konkrétních interpretů/interpretek jsou sice také plné sociální kritiky a problémů tohoto světa, ale učiníte-li vhodný výběr, téměř nic dětem jejich prostřednictvím podsouvat nebudete. Doporučujeme např. atmosférická a pro soudobou

generaci aktuální díla od Mobyho (Porcelain, Natural Blues), soundtrack k filmu Matrix (Clubbed to Death) aj.

- 2) Výstupy ze světopisu jsou interním a důvěrným materiálem, který musí být bezpodmínečně využit pouze pro účely tmelení třídy v rámci harmonizačního dne. Z odpovědí, které se Vám od dětí dostanou, získáváte přehled o tom, jaké problémy by právě ve Vaší třídě mohly vyvstávat. Podle toho můžete pružně zařazovat či vyjímát programové aktivity, abyste ze společného týmového pobytu vytěžili pro skupinu co nejvíce. Např. dozvíte-li se, že většinu dětí ve světě trápí války, násilí, nespravedlnosti, hladomor, pak je nanejvýš vhodné vztahovat následující aktivity s genderovým akcentem právě ke globálním souvislostem: *Bude-li více tolerance v mezilidských vztazích, ubyde násilí, konfliktů a válek.* Jestliže se dozvíte, že pro většinu dětí je důležitá rodina či kamarádi, zařadte tematicky hodnotu „rodiny“ např. do asociačních a dramatických aktivit. Upozorněte děti, že tím, že se o genderu něco dozví, mohou vztahům ve své rodině či mezi přáteli napomoci.

Doporučené pomůcky:

Papíry, psací potřeby, event. hudební nahrávka a vhodné přehrávací zařízení, denní tisk.

2. Skládačka vlastností

Aktivita je koncipována jako základní seznámení s genderovými stereotypy. Ty jsou demonstrovány v oblasti dostupné a známé každé/mu z nás – na škále vlastností a charakteristik lidí, které běžně používáme, když přemýšlíme o sobě či o druhých.

Popis aktivity:

I. Před dětmi je rozprostřena hromada lístků s názvy vlastností, které jsou vespuďu poznačené kódy „A“ a „B“ (značí vlastnosti tradičně stereotypně pojímané jako „femininní“ a „maskulinní“). Je vhodné, aby počet lístků s každou konkrétní vlastností odpovídal počtu dětí ve třídě, aby nikdo nebyl znevýhodněn při výběru tím, že jeho lístek už byl použit někým jiným. Každé dítě si vybere 7 vlastností, které ho dle jeho soudu nejvíce vystihují. Poté, co mají všichni hotovo, je mohou vybraní dobrovolníci a dobrovolnice prezentovat před ostatními. (V případě menšího počtu studujících je ideální dát prostor všem.) Prezentace by neměla vypadat takto: „Vybral jsem si emocionalitu, trpělivost, rozhodnost...“ Každý by měl být schopen při prezentaci vysvětlit, z čeho na danou vlastnost u sebe usuzuje, co ho k výběru vedlo. Po každé prezentaci následuje zpětná vazba od ostatních, jak na ostatní působí ve skutečnosti – zda odpovídá tomu, jak se dítě vidí samo.

Cíle I.:

- 1) Schopnost sebereflexe
- 2) Pochopení principů utváření sebeobrazu a obrazu o druhých
- 3) Podpora sebepoznání a poznání druhých (vzájemné seznámení)

II. Každý ve svém výběru zakroužkuje, které vlastnosti považuje za **dobré**. Následně své hromádky každé dítě otočí a spočítá, kolik lístků nese kód „A“ a kolik lístků nese kód „B“.

Lektor/ka v tuto chvíli odhaluje, jak funguje společnost a jaké obvykle přičítáme vlastnosti klukům a holkám, aniž bychom je znali, přičemž jako oporu může využít plakát se dvěma skupinami vlastností – kompletní výčty „A“ a „B“ vlastností dle odborné literatury. Podotýká, že ženské vlastnosti jsou v naší kultuře obecně negativně asociované – mají nižší status, prestiž. Např. emocionalita je synonymem hysterie, mírnost je synonymem „ušlápnutosti“ apod.

Každé dítě si na základě informací od lektora/ky může:

- porovnat, na kolik procent odpovídá kulturní normě. (Teoreticky, pokud by platily hypotézy o mužském a ženském mozku, o naší totožnosti se samci a samicemi ve zvířecí říši apod., by měli mít všichni chlapi pouze „B“ vlastnosti a všechny dívky pouze „A“ vlastnosti. Tak tomu ale prakticky v žádném případě nebude.)
- zjistit, které z těch vlastností, které mu teoreticky neodpovídají kulturně, považuje za dobré. Tím se současně dozví, o kolik svých dobrých stránek by přišel/přišla, kdyby se snažil/a být pouze otrockým naplněním kulturní normy.

Cíle II.:

- 1) Porozumění základním principům fungování genderového řádu ve vztahu k osobnosti a lidským vlastnostem;
- 2) Identifikace a reflexe genderových stereotypů
- 3) Pochopení nežádoucího působení genderových norem opřené o vlastní individuální zkušenost (možné ztráty části svého „Já“)

Diskuse:

Jak na vás aktivita působila?

Co jste se dozvěděli o sobě? O spolužácích? O tom, jak funguje společnost?

Zaznamenali jste nějaký rozdíl mezi tím, jak se vidíte sami a jak vás vnímají druzí?

Více viz metodické poznámky.

Metodické poznámky:

- 1) Základním genderovým poselstvím, které by aktivita měla přinášet je, že **jsme všichni kombinací, nikoli šablonou „mužů“ a „žen“**, nikdo z nás plně neodpovídá neuvěřitelně sveřepě udržované normě. Pokud bychom se chtěli podobat těmto šablonám, přišli bychom o spoustu dobrých vlastností – viz konkrétní výčty dětí. Tento závěr je vhodné zesílit otázkami vřazenými do diskuse: „*O kolik dobrých vlastností bys přišla Ty, Báro?*“ „*O kolik dobrých vlastností bys přišel Ty, Honzo?*“
- 2) Z aktivity nesmí nikdo vycházet jako „vítěz“ nebo jako „poražený“. Jinými slovy, pokud by se našel chlapec, kdo skutečně posbírá všechny „B“ kódy, nebo dívka, která se 100 % trefí do femininní konformity, nejedná se o žádnou „deviaci“ hodnou pozornosti. Na druhé straně „divná“ není ani dívka, která má většinu vlastností s kódem druhého genderu. Je potřeba eliminovat riziko následného označování dívky obvyklými stereotypními výrazy jako „babočlap“, „mužatka“ apod. V případě chlapců např. „teplouš“. Jedinou žádoucí hodnotou je lidská rozmanitost. Tuto hodnotu přece chcete vtělit i do Vaší formující se třídy. Proto nepřipusťte už v samém začátku vzájemné posuzování dětí na základě kulturních norem, zesměšňování, vysmívání a počátek hierarchizace typicky chlapecké identity ve Vašem kolektivu.
- 3) Máte-li pocit, že touto aktivitou spíše upozorníte na problém, který by třeba vůbec nenastal (ad. 2), musíme oponovat, že s pravděpodobností hraničící jistotě se s normativními hodnoceními svých vlastností děti již v minulosti setkaly a pokud ne, nejpozději se s nimi potkají při vstupu na trh práce. Řešením proto není tento fenomén před dětmi zatajit a risknout, že se řešení problému v době školní docházky vyhnete. Pokud dáte dětem možnost „odžít si“ objevené principy fungování genderového řádu v relativně bezpečném prostoru, naopak posloužíte své třídě preventivně např. ve vztahu k případnému rozvoji šikany. A co více, vyztužíte děti pro jejich budoucí mezilidské vztahy.

- 4) Aktivita vychází z teoreticky rozpracovaného konceptu stereotypních vlastností a rolí, které jsou v naší kultuře spojovány s tzv. femininitou a maskulinitou. Můžete se setkat rovněž s typologií osobnostních typů na maskulinní, femininní, androgynní a nediferencovaný. V případě zájmu doporučujeme k dalšímu studiu např. publikaci „*Ženy – muži*“ od Hartmut Karsten (2006) – kapitolu 1. Vznik biologických rozdílů mezi pohlavími.

Doporučená literatura:

KARSTEN, Hartmut. *Ženy - muži: [genderové role, jejich původ a vývoj]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 183 s. ISBN 80-7367-145-x.

Doporučené pomůcky/rekvizity:

Psací potřeby, rozstříhané lístky s nápisy vlastností a přidělenými kódy – viz pracovní list, poster se dvěma sloupci „A“ a „B“ vlastností

Příloha:

Skládačka vlastností

(zpracováno dle Hartmut Karsten, 2006¹)

- 1) **Vlastnosti tradičně spojované s ženstvím („A“ kódy na zadní straně lístků)**
- 2) **Vlastnosti tradičně spojované s mužstvím („B“ kódy na druhé straně lístků)**

---

¹ KARSTEN, Hartmut. *Ženy - muži: [genderové role, jejich původ a vývoj]*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-145-X.

BEZMOCNOST	PEČLIVOST	CITOVÁ ZALOŽENOST
OPATRNOST	EMOCIONALITA	SCHOPNOST POROZUMĚT DRUHÝM
EMPATIE (SCHOPNOST VCÍTIT SE)	POSLUŠNOST	JEMNOST
SNADNÁ OVLIVNITELNOST	PARÁDIVOST	PŘITAŽLIVOST / VYZÝVAVOST
KLADNÝ VZTAH K DĚTEM	PŘÍVĚTIVOST	MÍRNOST
CITLIVOST	NÁLADOVOST	SLABOST
NELOGIČNOST	SOUCITNOST	NEROZHODNOST
TOUHA PO JISTOTĚ	NESAMOSTATNOST	TAKTNOST
OHLEDUPLNOST	ÚZKOSTNOST	PASIVITA
ZAMĚŘENOST NA RODINU	ZÁVISLOST	LASKAVOST
UPOVÍDANOST	SRDEČNOST	SCHOPNOST NAVAZOVAT VZTAHY
OCHOTA POMÁHAT DRUHÝM	VLÍDNOST A NĚHA	VNÍMAVOST

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

AGRESIVITA	AKTIVITA	AUTORITATIVNOST
BOJOVNOST	CTIŽÁDOSTIVOST	TOUHA PO DOBRODRUŽSTVÍ
DOMINANTNOST (PŘEVAHA VE VZTAZÍCH)	NEOHROŽENOST	NESNADNÁ ZRANITELNOST
NEZÁVISLOST	OBJEKTIVITA A VĚCNOST	ODHODLANOST
ODOLNOST	ODVAHA	PANOVAČNOST
PODNIKAVOST	PŘÍMOST	RACIONALITA (ROZUMNOST)
REALISTIČNOST	ROZHODNOST	ROZVÁŽNOST
SEBEJISTOTA	SEBEVĚDOMÍ	SCHOPNOST SEBEOVLÁDÁNÍ
SÍLA A ENERGIČNOST	SOUTĚŽIVOST	STATEČNOST A SMĚLOST
TVRDOST	SÍLA	SCHOPNOST VĚST DRUHÉ
VYROVNANOST	SCHOPNOST SNÁŠET TLAK	VYTRVALOST
VĚDOMÍ VLASTNÍ PŘEVAHY	UZAVŘENOST V EMOCÍCH	OPOVÁŽLIVOST

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

B

3. Psychodrama/divadelní představení

Popis aktivity:

I. Děti se rozdělí na skupiny dle počtu dětí ve třídě - ideální jsou skupiny o velikosti 5 – 6 osob. (Existuje široké spektrum metod členění do skupin, abyste se vyvarovali formování skupinek jen na základě již existujících vazeb a vztahů a podpořili spolupráci napříč širším kolektivem. Těmto zde z kapacitních důvodů nebudeme věnovat pozornost. Nemáte-li chuť se pouštět do originálních postupů, zvolte los či klasické rozpočítávání.) Každá skupinka si vybere 1 z předem formulovaných cca 5 témat. Zvolené téma děti dostanou za úkol nastudovat a zahrát jako divadelní představení. Podstatou každého tématu je vždy nějaký konflikt – rolí, zájmů, potřeb. Skupina si musí připravit scénář scénky, rozdělit role, provést zkoušky, vybrat si dostupné rekvizity, případně kostýmy, vyrobit masky apod. Následně po cca 60minutové přípravě přehrají jednotlivé skupiny svá představení spolužákům/žákyním.

Příklady témat:

Patnáctiletý Jára se dlouho připravuje na to, že svým rodičům oznámí, že je gay. Rodina právě večeří a po Járově sdělení je absolutně šokovaná. Jak to dopadne?

Anně je 35 a má 2 malé děti. Nemůže najít práci. Další zaměstnavatel jí právě řekl, že s dětmi je pro něj nepoužitelná. V Anně už frustrace doutná dlouho a teď to vybuchne naplno. Jak to dopadne?

Dvanáctiletý Milan je ve třídě šikanovaný, protože se neprezentuje jako ostatní kluci. Trvá to už půl roku, nikdo z dětí se ho zatím nezastal. Jednoho dne se odváží Šárka, také outsiderka třídy, postavit se hlavnímu šikanátorovi. Jak to dopadne?

Cíle I.:

- 1) Schopnost vlastní reflexe závažného tématu, rozvoj kritického myšlení a kreativity,
- 2) podpora vyjádření svých emocí a projev osobnosti,
- 3) podpora týmové spolupráce, schopnost naslouchat druhým a přijmout jejich postoje,
- 4) schopnost sebe prezentace a prezentace před třídou.

II. Finální scénky jsou lektorem/lektorkou zaznamenány na kameru. V závěru programu dne (večer) mohou být s odstupem společně rozebírány a diskutovány. Ještě před zahájením natáčení je potřeba děti seznámit s tím, co se bude s materiálem dál dělat. Opět by měl být využíván mimo rámec HD výhradně s výslovným souhlasem skupiny.

Cíle II.:

Schopnost zhodnotit svůj výkon, přijmout zpětnou vazbu, učit se od druhých a sdílet emoční prožitek.

Diskuse:

Jak to na vás působilo?

Co bylo nejtěžší při zpracování tématu?

Kde jste váhali?

Měli jste trému? Kdy a čím se Vám ji podařilo překonat?

Jaké bylo vidět se ve zpětném záznamu na kameře?

Metodické poznámky:

- 1) Je důležité si uvědomit, že jako každá terapeutická aktivita, také psychodrama může vyvolávat u dětí více emocí, než byste možná očekávali. Ne nadarmo se využívá k přehrávání reálných životních situací v profesionálně vykonávaných pomáhajících profesích s cílem, aby klient/ka získal/a náhled na odžité zkušenosti a dokázal/a projevit své pocity. Jste-li alespoň v základu seznámeni s problematikou přenosů, protipřenosů a projekcí, nemělo by Vás vyvést z rovnováhy, když se někdo z dětí při hraní rozpláče, příliš se vloží do své „role“, nebo například nedokáže svůj part dohrát. Pamatujte, že by mělo vždy platit právo „stop“ na straně dítěte. Na Vás je, abyste nabídli dotyčnému dítěti psychickou podporu v ústraní po skončení aktivity a respektovali i případnou potřebu dítěte být nějakou dobu o samotě.
- 2) Aby poznámka č. 1) nevyzněla jako odrazující od samotné realizace celé hry, budiž uvedeno, že s projekcemi a přenosy jsme se v praxi setkali i u zdánlivě nejbanálnějších aktivit typu arteterapie či muzikoterapie. Aktivita tudíž není „komplikovaná“, pouze se může projevit i její výraznější účinek a je třeba s ním počítat.

Doporučené pomůcky/rekvizity:

Poster s přehledem témat; dostupné rekvizity pro dramatická ztvárnění – oblečení, papíry, lepidlo; přístup k přírodninám, nábytku či nádobí aj.; kamera a zařízení umožňující přehrání záznamu.

4. Kdyby Bohem byla žena...

Pokud jste měli příležitost zhlédnout v kině jeden z nejnovějších francouzských filmů „Zbrusu nový zákon“, pak řekněme, že pro Vás může navozovat určitou, ač poněkud alternativní či kýčovitou představu o tom, co by se také mohlo dít, kdyby určujícím božstvím na Zemi bylo božství ženského genderu. Netřeba se samozřejmě svazovat dějem a vizualizacemi vyobrazenými v tomto snímku. Téma následující aktivity je záměrně vytyčeno nanejvýš široce.

Popis aktivity:

I. S dětmi je vyvolána diskuse na největší soudobé problémy světa (např. války, uprchlictví, AIDS, hladomor...). **Je rovněž možné zopakovat jednu část obecného světopisu formou otevřené veřejné diskuse** (např. v kontextu otázky *Co Tě trápí v současném světě?*). Z tohoto brainstormingu lze v dramaturgii aktivity volně přejít k otázce, jestli by se podle dětí něco změnilo, kdyby Bohem byla žena? Následně dostanou účastníci a účastnice za úkol na formát papíru 1/2 - 2 A4 napsat esej na toto téma.

Cíle I.:

- 1) Podnítit rozvoj představ spojených s vládnoucím ženským prvkem, který předpokládá kritickou reflexi současného genderového uspořádání
- 2) Zajistit kritické zhodnocení vlastního možného podílu na problémech současného světa, a to za uvědomění si kontextu náboženských, rasových či xenofobních předsudků
- 3) Podpořit zdravé a nediskriminující postoje v kolektivu formující se třídy

II. Nikoli nutnou, ale vhodnou doplňující částí této aktivity je dobrovolná prezentace zhotovených esejů. Zpětné vazbě od lektorů/ek a kolektivu by měl být ponechán prostor buď bezprostředně po každé prezentaci, nebo je možné ponechat několik prezentovaných esejů za sebou působit na skupinu a následně se v diskusní části aktivity vrátit k tomu, co je v dílech nejvíce zaujalo, co jejich mysl zaměstnalo na významnější dobu.

Diskuse:

Jak se Vám téma zpracovávalo?

Bylo těžké si některé situace představit v kontextu „opačného“ genderu?

Pociťovali jste rozpaky, které souvisely s narušováním náboženských dogmat?

Cítili jste během psaní úlevu, naději či jiné výrazné emoce?

Jak zásadní může mít gender božství roli pro problémy současného světa?

Metodické poznámky:

- 1) Pro část I. je využitelná i varianta č. 2: Cvičení může nést také titul „Kdyby prezidentkou byla žena“. To ale dle zkušeností nefunguje tak dobře, nepodporuje asociace tak svobodně, neboť prezidentka má omezený okruh pravomocí plynoucích z funkce a z podstaty svého lidství. Nemůže například dát pitnou vodu všem dětem světa apod.

- 2) Ač neposkytuje rovnocenně svobodný prostor pro evokaci nápadů a myšlenek, může být varianta s prezidentkou nastíněná v poznámce č. 1) vhodným řešením tehdy, pokud z určitého důvodu nechcete vytvářet třídně pnutí související s překračováním náboženských dogmat. Božství, které je přípustné pro křesťany a křesťanky, pracuje pouze s maskulinní reprezentací „Otce, Syna a Ducha svatého“. (A ačkoli je prakticky absurdní, aby na pohlavnosti božství nějak záleželo, už jen proto, že božství jako duchovní princip těžko může mít nějaké pohlaví, v rétorice náboženských textů na něm záleží.) Rozumíme Vašim případným námitkám, proč touto aktivitou raději nečeřit vody, nicméně je možná taky protinámitka, že v současném multikulturním prostředí nejsou všechny děti křesťanského vyznání. Další námitkou by mohlo být, proč nastavení genderového řádu podrobovat kritickému myšlení a zkoumání všude jinde, jen ne v oblasti náboženské nauky. A třetí završující námitka nechť odkazuje prapůvodní Ježíšovo poselství o rovnosti všech lidí, mužů i žen, které je vlastně přímou pozvánkou do studia fungování genderových vztahů.
- 3) Z hlediska genderově-metodické správnosti se sluší poznamenat, že samo „pohlaví Boha“ ještě nemusí být záruka jakékoli změny. Kdybychom si mysleli, že změna pohlaví u kterékoli výrazné autority povede automaticky ke zlepšení společenských podmínek, k rozsvícení v hlavách lidí a k všeobecnému míru, byli bychom asi přinejmenším naivní. Na principu ztotožňování pohlaví s genderovou rolí však dnešní společnost funguje. Manévrovací prostor pro budování svobodné identity je velmi úzký, protože ke každé genderové roli (vázané striktně na pohlaví) koluje bezpočet rigidních očekávání, preskripcí a sankcí. Proto je také s ženstvím a mužstvím, stejně jako s genderově zabarvenou představou božství spojena tak pestrá škála asociací. Toto cvičení Vám je pomůže rozkrýt.

Doporučené pomůcky/rekvizity: psací potřeby, papíry.

5. Co když si muži a ženy na celém světě prohodí své role?

Popis aktivity:

I. Děti dostanou za úkol vytvořit živé hrané „zpravodajství“ na dané téma. Je možné evokovat představu krátkým záznamem toho, jak vypadají zprávy v současné době (jelikož není radno předpokládat, že všechny děti nějakou podobu zpráv sledují) a upozornit děti na to, čeho si mají všimnout: muži a ženy na postech moderátorů, jejich vzhled (make-up, oděv, postavení v prostoru aj.), typy zpráv, volená témata pro zařazení do zpráv, reprezentace mužských a ženských perspektiv v tématech apod. A to vše má být nyní v jejich vlastním zpravodajství inverzní - otočené naruby. Na přípravu fiktivních „obrácených“ zpráv dostanou děti 40 minut přípravy. Pracují v menších skupinách po cca 5 - 6 členech pomyslného „štábu“, v němž si samy rozdělí potřebné role.

II. Zprávy mohou děti buď odimprovizovat s fiktivním mikrofonem, nebo je zkusit přehrát přímo do kamery se zvolenými respondenty a stylizovanými lokacemi – dle jejich výběru a přípravy. Na Vaší volbě je, zda kameru jako doplňující technickou pomůcku vůbec nabídnete.

Cíle I. + II.:

- 1) Podnícení bezbariérového a bezpředsudečného myšlení
- 2) Rozvoj kreativity, týmové spolupráce, uměleckých a prezentačních dovedností

Diskuse:

Jak se Vám ze začátku líbilo zadání úkolu?

Jak se Váš názor postupně vyvíjel?

Jak se Vám pracovalo v týmovém „štábu“? Jak vypadalo přebírání jednotlivých rolí?

Objevili jste ve standardním zpravodajství něco, čeho jste si dosud nevšimli?

K čemu je podle Vás dobré zkoušet vytvářet „obrácené“ zprávy či reklamy?

Metodické poznámky:

- 1) Možná obměna aktivity je žánrová. Místo zpravodajství lze využít koncept reklamy – nechat děti například na kanálu www.youtube.com vybrat nějakou vtipnou či populární reklamu a nechat je zinscenovat ji genderově inverzně. Při obrácení genderových rolí naruby nejlépe vystupuje jejich absurdita a komicnost.
- 2) V případě, že využijete záznamové zařízení, nabízí se Vám i v tomto případě jedinečná příležitost scénky zachytit a využít k následné diskusi a reflexi. Ze zkušeností si dovoluujeme tvrdit, že není nic barvitějšího, než počáteční rozpaky, stud a výmluvy dětí, proč nebýt na záznamu kamery, a následné jiskření v očích, nadšení a nekonečné salvy smíchu při zhlížení natočeného materiálu. (Tím ovšem nezpochybňujeme výše popsaná nezbytně nutná pravidla důvěrnosti a legitimizace pořizování obrazového

materiálu s Vám svěřenými nezletilými osobami. Souhlasy škole vždy udělují zákonní zástupci/kyně dětí.)

Doporučené pomůcky/rekvizity:

Psací potřeby, papíry; záznamová a promítací technika dle potřeby; běžně dostupné rekvizity (tlustý fix představující mikrofon; dětmi volené žánrové rekvizity odpovídající běžnému vybavení interiérů a exteriérů).

6. Obraz na téma: „Moje nová třída“

Popis aktivity:

I. Děti dostanou za úkol namalovat obraz na téma „Moje nová třída“. Může být abstraktní i konkrétní, zhotovený libovolnými pomůckami. Je možné pracovat formou koláže (poslouží přírodniny, výstřižky ze starých novin či časopisů). Na splnění úkolu mají 60 minut.

II. Následuje hromadná výstava prací s postupnými komentáři autorů/ek ke svým vlastním dílům a zpětná vazba ostatních. Práce jsou rozebírány např. z hlediska použitých technik, barevnosti, pozic jednotlivých členů třídy, absence některých lidí v obraze a přítomnosti jiných, smyslu sdělení apod.

Cíle I. + II.:

Podpořit kreativitu, zachytit formující se vztahy a preference ve třídě, podchycovat stereotypy.

Diskuse:

Jaké pro Vás bylo zamýšlet se nad ztvárněním tohoto tématu?

O čem jste přemýšleli nejdéle?

Co Vás vedlo k volbě dané techniky či barevnosti?

Jaké pro Vás bylo srovnávání s pracemi ostatních?

V čem pro Vás byla aktivita poučná/přínosná?

Metodické poznámky:

- 1) Jak bylo popsáno i u aktivity č. 3, techniky založené na terapeutických metodách mají své přínosy, ale také úskalí a rizika. Co může pro koho představovat emočně citlivé téma, se nedá zcela odhadnout předem. A i pokud citlivé bude, není třeba se techniky vzdávat. Pouze je zapotřebí věnovat citlivou pozornost dětem i po skončení aktivity a nabízet případnou podporu.
- 2) Atmosféru výtvarného zpracovávání je možné podpořit hudebním doprovodem. Můžete s ním naložit dvojím způsobem – buď necháte několik minut na zamyšlení hned po zadání tématu a k tomuto rozjímání pustíte hudební základ, který evokaci nápadů podpoří, nebo pustíte hudební kulisu k celému procesu a fázi zamýšlení ponecháte na individuálním uvážení každého dítěte.

Doporučené pomůcky/rekvizity:

Výtvarné potřeby, papíry (lépe větší formáty, alespoň A3), přírodniny, lepidlo, špejle, staré časopisy či letáky; případně přehrávací zařízení a hudební záznam; plochy k vystavení prací (poslouží i šňůra s kolíčky).

7. Inventura činností

Popis aktivity:

I. Děti dostanou tabulku, do které mají zaprvé zanést podrobný přehled činností, kterým se přes týden věnují. Následně je jejich úkolem přiřadit k těmto činnostem co nejpřesnější odhad týdenní hodinové dotace. Např. u položky „spánek“ mohou děti uvést číslo 56, pokud se během jednoho týdne věnují spánku 7 nocí po 8 hodinách.

II. Výsledky záznamů dětí se hodnotí z různých hledisek:

- Existuje na individuálních záznamech rovnováha mezi „prací“ a „odpočinkem“? (Ke zjištění slouží doprovodné řádky na modelovém pracovním archu.)
- Jsou nějaké nápadnosti ve struktuře činností chlapců a dívek? (Zjistíte rozdělením záznamů dle pohlaví a provedením celkových součtů v každé ze dvou skupin na úrovni obecnějších kategorií – např.: odpočinek, zájmová činnost, pomoc s chodem domácnosti, studium.)
- Existuje-li nerovnoměrná dělba úkolů napříč dětským kolektivem (např. v tom smyslu, že některé děti doma nejsou zvyklé zastávat pomocné či úklidové práce, zatímco jiné ano), je (bude) spravedlivá dělba úkolů v naší třídě? Díky čemu ano/ne? Jak spravedlivosti dosáhneme?

Cíle I. + II.:

- 1) Rozvíjet analytické myšlení a sebereflexi
- 2) Podchytit stereotypy, předsudky a návyky související s dělbou práce
- 3) Podněcovat pocity kolektivní spravedlnosti a myšlenek spravedlivé dělby práce
- 4) Posílit potřebu vzájemné spolupráce třídního týmu.

Diskuse:

Co Vás na tomto úkolu překvapilo?

Jak bys chtěl/a naložit s tím, co ses dozvěděl/a o struktuře svého času?

Jak bys chtěl/a naložit s tím, co ses dozvěděl/a o struktuře času spolužáků a spolužaček?

Metodické poznámky:

- 1) Důrazně doporučujeme upravit si předem modelový pracovní arch tak, aby co nejlépe odpovídal Vaším potřebám – byl srozumitelný, odpovídal matematickým schopnostem dětí, sledoval odpovídající počet hledisek aj. Vzor záznamového archu k Vaším úpravám naleznete v příloze této aktivity.
Jednotlivé typy činností můžete nechat zcela na doplnění Vašimi dětmi, tj. nemusíte „napovídat“ předtištěnými alternativami. Nicméně k vybavení si toho, co vlastně člověk celý den dělá, je někdy určitý ilustrační výčet docela užitečný.

- 2) Výstupem z aktivity by nemělo být, že se děti začnou posmívat například těm, kteří doma pomáhají, nebo naopak těm, kteří nedělají téměř nic kromě pasivního odpočinku. Ve shrnutí aktivity by proto mělo zaznít, že na struktuře trávení času se podepisují různé faktory, nejen vlastní rozhodnutí a zájem konkrétní osoby. Každá rodina má jiné zvyklosti, potřeby, výchovné postupy a děti by měly dostat informaci, že není moudré hodnotit tyto procesy bez bližší znalosti věcí. Každá skupina, která by si takový záznam provedla, by vykazovala určité rozdíly. V rozdílnosti spočívá silná stránka – díky ní jsme zástupní a dokážeme se učit od sebe navzájem různé typy činností.
- 3) Genderový rozměr aktivity se může odrážet jednak v identifikované genderově nevyvážené dělbě práce – zjistíte například, že dívky tráví významně více času sekcí „Povinnosti mimo školu“, zatímco chlapci mají plno v „Zájmové činnosti“ či „Odpočinku“. Dotýkat se může také tematického zaměření jednotlivých činností. Například se ukáže, že chlapci se daleko hojněji věnují sportovním kroužkům, zatímco dívky utužují vztahy v rodině a pečují o prarodiče. (A jistě sami cítíte, že položka „Rodina“ nemusí být přímo motivována individuální volbou dané dívky, jako určitým apelem na morální závazek.) Nejde samozřejmě o to tyto disproporce a rozdíly převracet nebo rozbíjet. Spíše je cílem na uvedené skutečnosti děti jemnou formou upozornit. Je to možná poprvé (a bohužel třeba i naposledy), kdy si existenci nerovnoměrné dělby práce ve společnosti uvědomí.

Doporučené pomůcky/rekvizity:

Záznamové archy s tabulkou pro každé dítě (viz pracovní list v příloze – upravený dle potřeby), psací potřeby; případně kalkulačka pro rychlé výpočty; flipchart a fixy pro záznam hlavních zjištění plynoucích z části aktivity č. II.

Příloha:

Inventura činností – záznamový arch

INVENTURA ČINNOSTÍ

Typ činnosti	pondělí	úterý	středa	čtvrtek	pátek	sobota	neděle	celkem
ŠKOLA								
Pobyt ve škole								
Tvorba domácích úkolů								
Další školní příprava (zajištění pomůcek; příprava na zkoušky a testy aj.)								
Vzdělávací kroužky/doučování								
Jiné – doplňte:								
ZÁJMOVÁ ČINNOST								
Pobyt s kamarády (park, procházky, klubovna aj.)								
Sportovní aktivity a kroužky								
Kulturní vyžití								
Pasivní zábava (PC, TV)								
Tvořivá činnost (výrobky různého druhu) a kroužky								
Umělecká činnost a kroužky								
Četba								
Nakupování jako hobby								
Jiné – doplňte:								
ODPOČINEK/PÉČE O TĚLO								
Spánek								
Stravování								
Hygiena								
Jiný typ relaxace – jóga, lenošení, opalování aj.								

Návštěva kostela								
Solárium, kosmetika, návštěva kadeřníka								
Jiné – doplňte:								
RODINA								
Péče o mladší sourozence								
Péče o starší/nemocné členy rodiny								
Návštěvy a jiné tužení vztahů v rodině								
Rodinné oslavy, tradice, společná jídla								
Jiné – doplňte:								
POVINNOSTI MIMO ŠKOLU								
Domácí práce nárazové (úklid pokoje po výtce rodiče aj.)								
Pravidelná pomoc s chodem domácnosti (úklid, nákupy, vynášení koše aj.)								
Vyzvedávání sourozenců								
Příprava jídla pro sebe či členy rodiny								
Venčení domácího mazlíčka								
Další péče o domácího mazlíčka (krmení, mytí aj.)								
Jiné – doplňte:								
Celkem:								

8. Růžovo-modrá bojovka naruby

Tato aktivita má oproti předchozím ne zcela definované aranžmá – v jejím popisu Vám předestíráme pouze koncepční rámec, přičemž vlastní provedení záleží na Vaší kreativě, iniciativě a samozřejmě možnostech.

Popis aktivity:

I. Děti čeká program v terénu zpestřený plněním úkolů s různou úrovní náročnosti. Aktivita opět spoléhá na osvědčenou inverzní metodu, která vhodně „obnažuje“ stávající systém fungování genderových konvencí a stereotypů. Na začátku programu obdrží děti informaci, že si na nějakou dobu zkusí být v roli svého spolužáka/spolužačky a jejich úkolem je soustředit se na pocity, které v nich bude průběh hry vyvolávat. **Dívky** si oblečou jednotný **modrý** oděvový doplněk a **kluci** naopak **růžový** (poslouží čepice, šátek, svrchní triko přes oděv apod.).

Během plnění libovolných zkoušek jsou lektory a lektorkami děti napomínány či odrazovány od určitých úkolů tak, jak se to běžně děje druhému pohlaví. Např.: „Kluci, neutíkejte tak, budete celí zpocení.“ „Kluci, tohle nezvládnete, je to moc vysoko.“ „Holky, dejte přednost klukům.“ „Tak se, kluci, snažte, tohle je jemná práce, doma přece taky šijete/pletete.“ „ Je vidět, že kluci fakt ty matematické vlohly nemají.“

Doplňkovou metodou je i používání **generického feminina k oslovování celé třídy**. („Milé dívky/žákyně/studentky, nyní nás čeká taková hra.“) Běžně se totiž používá hromadný mužský rod k oslovování smíšených kolektivů, dokonce i těch, v nichž jsou muži či chlapci v mizivé menšině.

II. Po skončení programu, do kterého doporučujeme zařadit 5 - 8 dílčích úkolů a her, trénujících vyváženě fyzické i mentální dovednosti účastníků a účastnic, následuje vyhodnocení. Ptáme se dětí:

Diskuse:

Překážely Vám naše „hlášky“? Pokud někomu ano, tak proč?

Co si z úkolu odnášíte za zjištění/poznání?

Bylo to celé spíše nepříjemné?

Měli jste potřebu se ohrazovat proti některým oslovením?

Metodické poznámky:

- 1) Pro aktivity, které vynášejí za hranice konvenčního (a proto do značné míry bezpečného a pohodlného – i když, jak pro koho...) světa platí, že méně je více. Množství dílčích úkolů a počet subverzivních „hlášek“ tak doporučujeme nepřehánět, ale spíše se zaměřit na podtržení těch situací, kde si děti absurditu stávajícího převažujícího společenského nastavení uvědomí nejsilněji.
- 2) Připravte se na to, že nestandardní oslovování a genderově alternativní komentáře mohou vyvolávat různé (i nelichotivé) reakce a komentáře ze strany dětí. Už v průběhu programu se k Vám možná budou některé děti

připojovat a zjišťovat, co tím sledujete, nebo namítat, že tohle se přece opačnému pohlaví neděje. Možná zabřednete do hlubších diskusí ještě ve fázi, než dojdete k vyhodnocení aktivity. Nedělejte si s tím starosti. Náraz o alternativu potřebuje každý zpracovávat různě dlouho a různě intenzivně. Dopřejte dětem čas a prostor k odventilování pocitů a trpělivě vysvětľujte, co jim může vžívání se do pocitů druhých přinést. Dle potřeby poskytnete jiné příklady a ukázky toho, jak funguje „dívčí“ a „chlapecký“ svět a v čem své domnělé „příslušníky“ může ochuzovat.

- 3) Pro posílení účinku aktivity je možné ve fázi č. II požádat děti, aby si vyměnily rozlišovací svršky tak, jak je pro jejich pohlaví v dnešní západní společnosti obvyklé – dívky tak získají růžové šátky/čepice/trička a chlapci modré. Navázat můžete tím, že nyní se v rámci modelové hry vše vrátilo zpět do starých známých kolejí. V praktickém každodenním životě to ale takhle jednoduché vůbec není – nemůžeme „odhodit“ svou pohlavní příslušnost, kdykoli nám nevyhovuje, že nás někdo řadí do nežádoucí škatulky (např. očekává, že umím vyšít, jenom proto, že mám dívčí pohlaví – resp. gender). Proto se vyplatí vytrvale zpochybňovat logiku některých klíšé a konvencí. Pokud se někteří cítili během hry rozčarování či dokonce rozčilení, někteří se tak bohužel vlivem genderových stereotypů cítí celý život.

Doporučené pomůcky/rekvizity:

Modré a růžové oděvové doplňky v dostatečném počtu; připravené hry do terénu a scénář doprovodných komentářů, které budete chtít při každé z nich cíleně používat.

9. „Pančelka“ je nemocná! („Pančel“ je nemocný!)

Následující aktivitu je možné přirovnat k samostatné tematické bojovce a může Vám plnohodnotně zaplnit program celého dne. Její koncept je založen na principu zážitkové sebezkušenostní hry postavené na modelové situaci praktického života.

Popis aktivity:

Děti dostanou netradiční „domácí úkol“. Netradiční v tom, že na něm mají pracovat všichni kolektivně a že nevychází z učebních osnov, ale z praktického (i když trochu fantasy) života. Zadání modelové situace může být následující:

„Je začátek školního roku a Vaše třídní paní učitelka/pan učitel náhle onemocněl/a chřipkou. Vaším úkolem je vybrat něco, co myslíte, že by ji/ho mohlo pomoci uzdravit a doručit jí/mu lék. Pozor, je potřeba jej doručit včas, jinak Vaše třída nemůže vycestovat na harmonizační dny! Zadruhé pozor, na zvládnutí úkolu se musíte podílet skutečně všichni. Chřipkový virus se totiž rychle šíří a napadá především ty, kteří nevyvíjejí žádnou aktivitu. Mohl by proto během uzdravování učitele/ky skolit další Vaše spolužáky či spolužačky.“

V této fázi se jeden/jedna ze dvou lektorů/lektorek vzdaluje od skupiny, neúčastní se programu a vyčkává u cílového stanoviště. (Jinou variantou je symbolický odchod této a okamžitý návrat ke skupině v určitém kostýmu – např. lékařském. Tím je zajištěno, že budete mít při realizaci aktivit nadále s kým technicky a metodicky spolupracovat. Lékař/ka opouští tým teprve těsně před finále celé mise, optimálně před zahájením úkolu e), nejpozději po jeho skončení. Je potřeba počítat s časem pro převlek kostýmu.) Třídy jsou následně zbývajícím lektorem/lektorkou zadávány dílčí podúkoly, důležité pro zvládnutí celkové mise – doručení léku.

Dílčí podúkoly:

Fantazii nechceme klást meze, tudíž výběr her a cvičení v terénu může stát plnohodnotně na Vašem rozhodnutí a na zkušenostmi prověřených aktivitách. Pokud ovšem studnici nápadů nedisponujete, nebo svou stávající chcete do určité míry oživit, nabízíme Vám naše penzum možných dílčích úkolů.

a) Hledání léku

Zadání pro skupinu:

„V prostoru před Vámi se nacházejí indicie, potřebné ke složení lékařského předpisu, na základě kterého Vám bude v lékárně vydán lék pro nemocného učitele/nemocnou učitelku. Na vyhledání celkem 6 indicií a následné vyzvednutí léku v lékárně dle instrukcí uvedených v receptu máte celkem 8 minut. Pospěšte, ať nepromeškáte provozní dobu lékárny!“

Technické provedení:

Prostorem, kde rozvěšíte či poschováváte lístečky s hesly, může být větší uskupení stromů, jakýkoli přírodní areál, okolí hřiště apod. Lístky by měly být umístěny s jistou mírou kreativity – měňte výškovou úroveň nad zemí, způsoby zavěšování, přivazování či připíchnutí. Z indicií, které skupina najde, by mělo být patrné, kam se mají následně dostavit (tj. kde je lékárna). Ta by proto měla být umístěná ne zcela odlehle od prostoru s indiciemi, aby bylo možné jí dosáhnout ve stanoveném čase. Na druhou stranu by však neměla být identifikovatelná již při samotném prohledávání prostoru za účelem sběru indicií – tím by se zčásti promarnila dynamika úkolu. I pokud by se to však stalo, usměrňte skupinu s tím, že lékárnu s lékem sice našla, ale bez receptu jim to zatím není nic platné. Na stanoviště zvané „lékárna“ umístěte decentně zamaskovaný lék – například sadu ovoce (gumového či opravdového – dle klimatických podmínek a Vašich přepravních možností).

Role lektora/lektorky:

Vaše role je v průběhu zdolávání aktivity podpůrná a motivační. Mapujete rádius rozptylu členů a členek skupiny, aby nedošlo k přílišnému „zaběhnutí“, případně v duchu zvoleného tématu navádíte jednotlivce zpět žádoucím směrem. Např.: „Tamhle už recepty určitě nevydávají.“ Skupině také průběžně hlásíte čas. Je na Vašem usouzení, zda jej dle potřeby operativně prodloužíte např. o 2 minuty (skupina to nemá šanci zjistit, neboť je ponořena do plnění úkolu).

Metodická poznámka:

Od tohoto momentu ve všech dílčích úkolech sledujte obecně principy fungování skupiny. Jakým způsobem si rozdělí úkoly mezi sebou, kdo se ujímá „velení“, kdo povzbuzuje, kdo naopak zanáší negativní atmosféru, kdo se moc nezapojuje a vyčkává, jak se profiluje spolupráce mezi chlapci a děvčaty a spolupráce obecně.

b) Hledání nádraží

„Oslí můstek“:

Skvělé, lék se Vám podařilo získat. Vyberte si, kdo se ho po zbytek cesty ujme. Pamatujte, že se z něj nyní stává jeden z hlavních smyslů celé výpravy.

Zadání pro skupinu:

„Paní učitelka/pan učitel bydlí v místě, do kterého se nejrychleji dopravíte vlakem. Jelikož se v těchto místech ale úplně nevyznáte, hlavním oříškem bude nyní najít vlakové nádraží. Víte určitě, že se nachází pod azimutem [90 stupňů] ve vzdálenosti [30 kroků] od lékárny. Jen pozor, vlak z nádraží odjíždí za 10 minut. Do té doby jej musíte najít!“

Technické provedení:

Pro aranžmá tohoto úkolu bude zásadní, jaké místo zvolíte, že bude představovat „nádraží“. Může se jednat o nápadný strom, navigační tabuli v přírodě, lavičku apod. Symbolika nádraží může spočívat v jakémkoli drobném detailu – v našem případě používáme malou plastovou hračku ve tvaru mašinky, kterou zvolené stanoviště opatříme a opět (samozřejmě ještě před zahájením celého programu) decentně skryjeme, aby nebylo jednoduché jej odhalit bez znalosti azimutu či alespoň bez určité doby hledání. Podle vytyčeného místa následně volíte konkrétní parametry počtu stupňů a počtu kroků. Doporučujeme volit alespoň 30 kroků, čímž se skupině znesnadní okamžitý odhad toho, jaký nápadný okolní atribut by mohl nádraží představovat.

Role lektora/lektorky:

Také při tomto úkolu je Vaše role spíše průvodcovská a pozorovací. Samozřejmě i nadále v rukou držíte časomíru. Pokud usoudíte, že je skupina zásadní měrou demoralizovaná skutečností, že prostě netuší, co je azimut a jak jej vytyčit, můžete průběžně začít trousit kusé informace alespoň o tom, že půjde o určitý vztah ke světovým stranám apod. Důležité je, aby se třída alespoň pokoušela zadání naplnit a nenechala se tímto případným deficitem ve znalostech odradit.

Metodická poznámka:

Po zdolání aktivity je možné dětem předat základní vysvětlivku k měření azimutů a jeho významu v přírodě.

c) Vlak už jede I.

„Oslí můstek“:

Výborně, nádraží se Vám podařilo úspěšně najít ještě před odjezdem vlaku.

Zadání pro skupinu:

„Vlak s Vaší výpravou se úspěšně rozjel. Bohužel, po několika kilometrech se vykolejil, a to zrovna v době, kdy se začalo stmívat. Abyste vše stihli, budete se muset vydat po kolejích pěšky. Ve vlakové soupravě se nachází celkem 7 kusů speciálních brýlí do tmy. Zbývající část Vaší skupiny tak během zdolávání tohoto úkolu neuvidí nic. A ani neuslyší – prostor kolem kolejí je totiž enormně hlučný. Nezapomeňte, že čas Vám utíká. Za 30 minut musíte být ve stanici „Ovocná“.“

Technické provedení:

Budete potřebovat neprůsvitné šálky či šály v počtu daném rozdílem „celkový počet dětí“ – 7. Například tedy při celkem 21 dětech ve skupině bude zapotřebí 14 šátků. Instruujte děti, ať se ozvou Ti, keří by chtěli po dobu plnění úkolu vidět. Kolem těchto budoucích „strojvedoucích“ vytvořte početné vyrovnané menší skupinky, v našem modelovém případě půjde o tříčlenné celky. (Nechte vždy prostor, kdy se mohou děti samy rozdělit, pokud jim to bude činit potíže či

nastanou početní disproporce, zasáhněte do vývoje Vy.) Informujte všechny skupinky, ať si v každé z nich domluví vlastní signály, které budou používat při komunikaci poslepu a beze slov, jelikož, jak bylo řečeno, ve tmě kromě strojvedoucích nikdo neuvidí a domlouvat se nebudou moci kvůli hluku. Malé lidské vláčky budou uspořádány tak, že děti stojí v řadě za sebou, koukají si na záda, jediný fyzický kontakt spolu udržují dotykem rukou – vzájemným držením např. za bedra, boky či ramena. Strojvedoucí stojí úplně vzadu, jediný vidí, před ním jsou dva členové posádky, kteří mají šátek přes oči. Mašinky pojedou terénem, v němž je bude strojvedoucí navigovat pomocí neverbálních povelů – například mírné postrčení a zaražení pro pohyb vpřed a zastavení, poklepání při nutnosti zvedat více nohy, poklepání jen po jednom rameni pro odbočování vpravo nebo vlevo apod. Jakmile budou mašinky domluvené a šátky zavázané, Vy jako lektor/ka vyřážíte před strojvedoucími s dostatečným prostorovým předstihem (aby na změnu Vašeho pohybu mohly vláčky včas reagovat) a vláčky kopírují Vaše kroky. Jinou variantou je nejprve ukázat strojvedoucí celou trasu a poté teprve vláčky odstartovat. Vše probíhá bez mluvení. Při hrozící kolizi samozřejmě kosmeticky usměrňujete dráhu vláčeků direktivním zásahem v podobě stočení či nasměrování, přičemž se členům vláčku hlásíte, že jste to Vy, ať se nelekají. Poté, co mašinky urazí zadanou trasu, je zastavte, pochvalte a dejte pokyn k sejmutí šátků.

Metodická poznámka:

Po skončení tohoto úkolu v části I. dejte skupině prostor k vydýchání emocí a prožitků, které při těchto typech aktivit bývají poměrně silné. Ptejte se jich, jaké to bylo v roli strojvedoucích a jaké v roli těch, co se musí řídit jen signály, které chodí odkudsi zezadu. Zjišťujte, zda měly mašinky dostatečné množství signálů, nebo jim nějaké chyběly. Ptejte se, zda informace o změně směru či zvednutí nohou chodily dostatečně včas až k prvnímu ve vláčku – k „narázníku“.

Nezapomeňte, že i po dobu této aktivity musí mít skupina u sebe lék, který přepravuje. Průběžně se na něj ptejte, upozorňujte, že jej nesmí ztratit, že je to jejich hlavní zodpovědnost.

Vláčky se budou pravděpodobně pohybovat velmi pomalu a obezřetně. S tímto předpokladem koncipujte vzdálenost mezi nádražím a cílovou stanicí „Ovocná“. Během stanovených 30 minut nemají vláčky šanci urazit celkovou vzdálenost delší než cca 50 metrů (záleží samozřejmě i na množství zatáček a technických překážek).

Role lektora/lektorky:

Vaše role bude mít několik rovin – ukazujete cestu, zabezpečujete případné pády, hlídáte čas a pomáháte skupině reflektovat pokroky. Přitom ale stále pozorujete dynamiku skupinu – jak probíhá distribuce a vyjednávání týmových rolí, kdo se jak prosazuje a proč nebo proč nikoli.

d) Vlak už jede II.

Zadání pro skupinu:

„Ouha! Při průchodu tunelu jste přišli o většinu brýlí do tmy. Zbyly Vám pouze 2 kusy. Budete muset změnit uspořádání vláčků a zbytek cesty urazit jen se dvěma strojvedoucími. Pozor, čas stále běží! Ale stanice „Ovocná“ je již blízko.“

Technické provedení:

Pro skupinu zadání znamená jediné – to, co už mnohde drhlo při tříčlenném uspořádání vláčků, se nyní stane ještě obtížnější. Na cestu se vydají dva poměrně velké vlaky řízené dvěma strojvedoucími. Pomocí dalších pěti šátků dočasně oslepíte dalších pět dětí. Znovu přichází fáze dělení do skupin, znovu je možné měnit role (tj. strojvedoucí nemusí zůstat strojvedoucími) a znovu se pře/nastavují signály potřebné k dopravě. Po přípravné fázi následuje fáze samotné jízdy. Počítejte se svou zvýšenou ostražitostí z hlediska bezpečnosti a pro pohyb velkých vlaků volte terén podstatně jednodušší než tomu bylo v části úkolu I. Vyvarujte se raději podlézání překážek apod. Počítejte také s tím, že pokud necháte vláčky spontánně kopírovat Váš pohyb před nimi, musí Váš předstih být daleko větší, jinak vlaky nebudou mít šanci včas korigovat pohyb.

Metodická poznámka:

Je možné, že někdo z účastníků odmítne tento úkol plnit. Po realizaci části části I. se pro někoho může jevit zvládnutí náročnějšího stupně aktivity jako nereálné. Roli hraje strach, nedostatečná sebedůvěra, ale pochopitelně i neochota vyjít za hranici své komfortní zóny a minimální šance kontrolovat situaci. Dle uvážení požadavku vyhovte a berte případnou neúčast jako signál pro vyhodnocování

vztahů ve skupině. V zájmu zachování tematické linie celé hry a pro udržení flow zbytku skupiny je možné vyjmout tohoto člověka na zbytek hry s tím komentářem, že i on/ona, stejně jako učitel/ka, podlehl/a chřipkovému viru. Svěřit mu můžete asistentské práce – např. fotodokumentaci, nošení Vašich pomůcek apod.

Stanici „Ovocná“ opět drobně tematicky stylizujte podobně jako předtím nádraží. Může to být třeba libovolné sezónní ovoce zavěšené na větvi stromu, miska ovoce (kterou se současně může tým občerstvit) aj.

Role lektora/lektorky:

Bude obdobná jako při části I. Jen s větším důrazem na časomíru a bezpečnostní složku.

e) Hledání maroda

„Oslí můstek“:

I přes technické komplikace spojené s vykolejením vlaku jste nakonec včas zvládli dorazit do stanice „Ovocná“. Ještě pořád ale nevíme, kde bydlí paní učitelka/pan učitel.

Zadání pro skupinu:

„Máte k dispozici informaci, že byt Vaší nemocné paní učitelky/pana učitele má podobu „pekařova kříže“. Abyste se dokázali lépe vcítit do místa, které hledáte, sami nejprve pomocí vlastních těl zkuste znázornit, jak by mohl vypadat „pekařův kříž“. Nezapomínejte, že pasivní osoby se nyní více než dříve vystavují riziku zasažení virem – jste totiž skoro v jádru epidemie. Svůj výtvar zdokumentujte a následně zahajte pátrání po skutečném „pekařově kříži“. Už za 15 minut totiž hrozí, že chřipka hledaného maroda se natolik zhorší, že žádné harmonizační dny neproběhnou!“

Technické provedení:

Pro tento úkol začněte opět stanovením toho, kde od stanice „Ovocná“ se bude nacházet bydlení nemocné učitelky či učitele. Toto místo vyzdobte v souladu se zadáním. Může se jednat například o pytlíky s pečivem rozházené do tvaru kříže (tak aby mohlo být po objevení konzumováno a nepodlehlo zkáze). Místo také opatřete malou postavičkou (panenkou, panáčkem) či fotografií s jmenovkou nemocného učitele/učitelky. Pokud by tam v době realizace úkolu seděla dotyčná osoba přímo fyzicky, bude pro skupinu velmi snadné ji najít. Pro ztvárnění „pekařova kříže“ skupinou ponechte co největší prostor ke kreativě.

Role lektora/lektorky:

Sledujete, jakým způsobem dochází ke konstrukci obrazu „pekařova kříže“ skupinou a zaznamenáváte, jakým způsobem na sebe děti navzájem reagují. Současně motivujete a hecujete časovým limitem. Dle potřeby vypomáháte

s dokumentací. Pokud budou skutečně všichni zapojeni do ztvárnění výsledného obrazu (což je cílem), nabídněte se, že dílo vyfotíte Vy.

f) Předání léku

Zadání pro skupinu:

„Jste v cíli. Vidíte, že pohled na Vaši učitelku/učitele je žalostný. Máte nyní jeho/její zdraví ve svých rukou. Získali jste pro něj/ni úplně na začátku cesty velmi účinný lék. Sami ale víte, že každá nemoc je trochu spojena s psychikou. Nestačí tedy jen podat lék – je potřeba smutnou mysl učitelky/učitele povесelit a tím umožnit uzdravení. Zamyslete se tedy nad tím, jak lék před marodem vtipně odprezentovat. Lék bude jinak bohužel neúčinný. Máte 6 minut.“

Technické provedení:

Nejpozději těsně před zahájením posledního dílčího úkolu se na stanoviště „Pekařův kříž“ dostaví nemocná paní učitelka/učitel. Osoba je maskována tak, aby budila dojem člověka stíženého chřipkou – může mít na obličeji červenou papírovou masku či jen škrabošku, na nose klaunskou bambuli symbolizující nateklý nos, na uších chlupatá sluchátka znázorňující ucpané uši od rýmy, po kapsách nedbale zastrkané kapesníky apod. S tím, jak zdárnou hodnotí prezentaci, postupně odhazuje kostýmové rekvizity na znamení ústupu nemoci. Uzdravuje se i změnou výrazu – zasmušilý se postupně mění na neutrální a posléze na usměvavý. V této fázi je třeba, aby i tato lektorující osoba měla přehled o odpočtu časového limitu a mohla si tak odhazování rekvizit rozfázovat a stihnout se uzdravit do zadaných 6 minut.

Metodická poznámka:

Nabídka ke kreativitě s sebou vždy přináší riziko bezradnosti. Neboli jsou lidé, kteří bez vytyčených mantinelů zvenčí neudělají prakticky nic. Poslední dva úkoly představují terén, na kterém toto typové založení dětí můžete sledovat.

Role lektora/lektorky:

Z větší části se nyní dostává do centra pozornosti dosud nepříliš aktivní část lektorského dua. Vy můžete poskytovat neverbální signály o ubíhajícím čase, ale předně opět sledujte nasazení jednotlivců v rámci týmu při zvládnutí úkolu. Všimněte si i neverbálních signálů, komentářů aj. V této fázi hry by již měly přicházet poměrně necenzurované projevy, protože ponoření do hry graduje. Formulujte si, co z Vaší strany zazní ve vyhodnocovací fázi celé bojovky.

Druhá fáze následuje po zdolání celé tematické hry a může probíhat v prostorách těsně přilehlých dějišti bojovky. Po tak intenzivním předchozím zapojení skupiny je vhodné tuto část spojit s možností občerstvení. Cílem je poskytnutí bezprostřední zpětné vazby, dokud ještě doznívá naladění na hru a jsou z ní živé dojmy jak na Vaší straně, tak v případě dětí. Nezapomeňte začít pochvalou, vyjádřením obdivu a uznání.

Abyste rozproudili diskusi, ptejte se:

*Jak se Vám tato tematická hra líbila?
Jak jste se při jeho plnění cítili?
Co bylo nejtěžší?
Co se dařilo dobře?
Co jste se o sobě navzájem dozvěděli?
Co Vám v průběhu pomáhalo?
Co Vám zvládnutí mise komplikovalo?*

Ze svého pohledu mimo jiné zhodnoťte:

*Jak jste se při hře a sledování interakcí dětí cítil/a Vy;
jak se z Vašeho pohledu dařilo naplňovat požadavky týmovosti a aktivního nasazení;
co bylo skutečně super zvládnuté;
co by bylo dobré do budoucna zlepšovat na poli spolupráce, angažovanosti, komunikace aj.;*
jak byste na základě této hry popsal/a svou představu o vztazích ve třídě.

Souhrnné cíle:

- 1) Možnost sebe/poznání v zátěžové situaci
- 2) Povzbuzení týmové kooperace a aktivního přístupu k řešení problémů, úkolů a krizových situací v časovém stresu
- 3) Prevence nerovného přístupu a mocenských postojů.

Souhrnné metodické poznámky:

- 1) Pokud máte pocit, že tato aktivita nemá genderové zaměření, je to nejspíš proto, že dílčí úkoly nenastolují explicitní genderové otázky. Cílem této bojovky je ovšem umožnit Vám import genderové perspektivy z druhé strany. Na základě toho, co jste dosud načerpali za metodické know-how z popisu realizace předešlých programových aktivit, byste měli být schopni vyhodnocovat vztahy a interakce, komunikační vzorce, stereotypy či předsudky s jistou mírou vlastní genderové citlivosti. A bojovky tohoto typu skýtají široký prostor pro Vaši analýzu a interpretaci.

Pokládejte si například tyto otázky:

- *Objevují se hierarchické vztahy či interakce při plnění úkolů? Jeví se jako genderově podmíněné? Mají někteří členové týmu tendenci vystupovat vůči jiným mocensky? Při jakých typech úkolů, v jakých situacích?*
- *Zaznamenáváte vzorce genderově stereotypní komunikace či dělby rolí? (Například: Objevil se u dětí implicitní či explicitně vyřčený předpoklad, že strojvedoucími by měli být kluci?)*
- *Brzdily uvedené faktory spolupráci či celkovou úspěšnost skupiny? V čem ano/v čem ne? Na rozmělnění kterých z těchto faktorů se lze zaměřit v podmínkách výchovně-vzdělávacího procesu ve Vaší škole?*

- 2) U této aktivity ještě více než u předchozích nepodceňte přípravu. Ač to z pohledu zvenčí nemusí vypadat, design modelových situací je vždy poměrně náročný. Děti samozřejmě mnohé odpustí a tolerují, nicméně technicko-provozní nedotaženosti ubírají na prožitku, vytrhávají z kýženého „ponoru“ do hry, a tím aktivitu ochuzují o cenný potenciál. Zvažte personální i prostorové možnosti a limity. Aktivitu je ideální provozovat coby outdoor program, nicméně při troše fantazie lze hru situovat i do dostatečně segmentovaného interiéru (pro případ výrazné nepřízně počasí).
- 3) Pokud se v průběhu bojovky začne někdo cíleně nebo díky ústrkám kolektivu nezapojovat, je vhodné zařadit do programu doplňující podúkol, který k němu/ní strhne pozornost. (Způsob strhávání pozornosti volte podle toho, koho je potřeba spíše aktivizovat – zda zbytek týmu, nebo dotyčné dítě.) V logice tematické hry to znamená např. rychlé vytipování protilátky na zpomalení šíření chřipky a poskytnutí spolužákovi/spolužačce. Ale pozor – skupině stále běží čas!
- 4) Chcete-li hru dále šperkovat a prohlubovat efekt modelové situace, najdete nepřeborné množství možností, kde doplnit vhodný tematický komentář či rekvizitu. Například je v průběhu mise vhodné dětem ukazovat a reportovat, jak se zhoršuje stav vyučující/ho. Mějte dopředu připravené 3 – 4 fotografie, z nichž na první je nemocný učitel/ka namaskovaný jen s jedním kostýmovým doplňkem (uši), na druhé se dvěma (přibude bambule na nos) atd., tak jak se přidávají další chřipkové symptomy. Jde samozřejmě o vtip a nadsázku, což ovšem bývá hlavním motivátorem kterékoli skupiny.

Souhrnné doporučené pomůcky/rekvizity:

Vytištěné lístečky se zadáním dílčích úkolů pro skupinu; sada ovoce symbolizující lék; lístky s indiciemi pro složení výsledného receptu; plastová hračka v podobě mašinky; fotoaparát; stopky či jinou časomíru – ideálně pro oba lektory/lektorky; cedulka s nápisem „Ovocná“ + případná miska s ovocem ke stylizaci zastávky; dostatečný počet neprůhledných šátků; kostýmové rekvizity symbolizující rýmu (klapky, bambule, škraboška, kapesníky apod.); pytlíky s pečivem; dle potřeby lékařský kostým pro druhého lektora/lektorku; buzolu pro názornou demonstraci azimutů po skončení dílčího úkolu + případně stručný text vysvětlující principy měření azimutu (lze i formou flipchartu); psací potřeby a papíry.

10. Slideshow: Jaký je můj svět

Popis aktivity:

I. Touto aktivitou navazujeme na projekt „světmapa“. Tentokrát mají děti *zdokumentovat*, jak vidí svůj svět – pomocí fotografií, které pořizují během volnější části dne mezi jednotlivými aktivitami či úkoly. Zadání je z toho důvodu nezbytné sdělit skupině hned na začátku dne ráno. Fotografie, které v předvečer každého, resp. závěrečného dne pobytu posoudí každé dítě jako nejzajímavější či nejzásadnější (optimální počet je 10 – 15), zpracuje následně s asistencí lektora/lektorky do podoby slideshow. Dle míry technické zdatnosti děti a lektorského týmu lze slideshow případně opatřovat například titulky, které nesou slovní komentář dítěte k zachycené situaci.

II. Ve večerních hodinách na závěr dne každý chlapec a dívka své dílo promítne a odprezentuje.

Cíle I. + II.:

- 1) Posílení schopnosti reflexe a sebereflexe – situovanost dítěte v kolektivu uprostřed intenzivních prožitků a zkušeností
- 2) Rozvoj sebevyjádření, kreativity, originality.
- 3) Podpora hodnoty diverzity – rozmanitosti lidských perspektiv a očekávání (poselství dětem: když dva dělají či sledují totéž, neodnáší si tentýž prožitek)
- 4) Podnícení zpětnovazebných mechanismů

Metodické poznámky:

- 1) Pokud Váš pobyt trvá více dní, můžete zvolit zadání spočívající v dokumentaci celého bloku dní, nebo můžete zadávat dokumentování každého dne zvlášť a zvlášť výsledky také každý den vyhodnocovat. Druhou variantou je sice možné zaznamenávat posuny ve vnímání situací dětmi, nicméně aktivita může též příliš časově zatěžovat a může se pro děti stát nudnou rutinou.
- 2) Aktivitu lze provázat s finálovým vyhodnocením celých harmonizačních dní. Proto můžete zadání rozšířit také o zpracování slideshow samotnými lektory/lektorkami, kteří svá díla rovněž před dětmi odprezentují. Tím je zajištěna obousměrná zpětná vazba a lze rozvíjet další hlubší diskusi nad přínosem a významem pobytu, nad úkoly a cíli pro Vaši třídu do nadcházejícího období aj.

Doporučené pomůcky/rekvizity:

Chytré telefony dětí, případně fotoaparáty k zapůjčení; pevné PC stanice/notebooky (alespoň 3 - 4) a jednoduchý program na zpracování slideshow; dle potřeby flipchart, projekční plátno.

11. Závěr harmonizačního pobytu

Pro vyhodnocení Vašich harmonizačních dní lze využít již výše zmíněnou aktivitu č. 10) rozšířenou o slideshow lektorského týmu. V případě, že se Vám do této aktivity nechce z důvodu její časové či technické náročnosti, máte několik dalších možností, jak vyhodnocení spojené s komplexní zpětnou vazbou provést.

- a) Vytiskněte dětem cca 20 – 30 fotografií, které jste coby lektoři/lektorky sami zaznamenávali pro potřeby dokumentace školní akce. Fotky viditelně očísľujte. Dbejte na to, aby Váš výběr obsahoval pokud možno všechny proběhlé aktivity a mapoval rovnoměrně celý pobyt. Fotografie by měly ilustrovat nejen odborné části programu, ale také odpočinkové fáze dne, stravování aj. Nechte poté děti, aby si fotografie v klidu prohlédly a poté si zapamatovaly či zapsaly čísla těch, které pro ně nejvíce znamenají (tzv. highlighty). Individuální výběry poté děti vysvětlí. Seznam osobních highlightů mějte připravený i Vy coby lektor/ka. Je pravděpodobné, že se na něj děti po skončení svých prezentací samy zeptají. Pokud ne, stejně ho třídě sdělte ☺.
- b) Využijte v úvodu popsanou metodu světovisu s principem časové schránky, ideálně se zaměřením na „třidu“ nebo na „gender“. Děti vyplní připravené „formuláře“ světovisů, nijak je nahlas neprezentují a po dokončení všechny papíry uschovají společně do nádoby, kterou zakopou např. na zahradě před chatou a viditelně místo označí – pro pozdější lokalizaci. Tato metoda umožňuje vypsát se z intenzivních prožitků a dojmů, aniž by bylo nutné je prezentovat nahlas, což může být osobnostně komfortní pro řadu Vašich žáků a žákyň. Současně slouží k porovnání posunu názorů a zachování kontinuity života jednotlivců i třídy. Pro tento účel je tudíž ideálem na harmonizační dny navazovat a opakovat pobyty každý další školní rok.
- c) Zvolte zcela běžnou metodu vyhodnocování, spočívající např. ve slovním shrnutí uplynulých dní v diskusním kroužku. Děti si mohou předávat slovo např. putováním symbolického mikrofonu v podobě klacku/fixu. Chybu s touto aktivitou neuděláte, nicméně se ochuzujete o kreativitu, nápady a nepracujete s prvkem motivace k účasti na dalších harmonizačních dnech. Jednoznačně hrozí, že se Vám touto formou budou počínaje třetím účastníkem/účastnicí diskusního kruhu šířit a opakovat nicneříkající výpovědi typu: „Jo, bylo to dobrý, líbilo se mi to.“ Ani v případě této metody nezapomínejte, že coby lektor/ka jste členem skupiny. Vaše zhodnocení by mělo být připravené a těžit z toho, co jste se o třídě během HD dozvěděli a jaké si na základě toho stanovujete cíle pro další práci během školního roku.

Závěr

Věříme, že pro Vás tento text byl alespoň zčásti tak záživným materiálem, jako v praxi bývají týmové hry a aktivity s genderovým nábojem pro náš lektorský tým. Ať už se vydáte cestou přiznaného a vědomého genderového zaměření, nebo prozatím budete získané informace jen vstřebávat a přistoupíte k programu HD spíše intuitivně, v obou případech Vám upřímně držíme palce. Obě cesty totiž mohou přinášet různé typy úskalí.

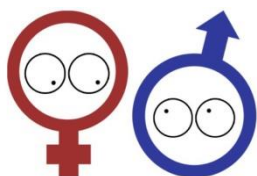
Přiznaný genderový směr obnáší kuráž, osobní i pedagogickou statečnost a vůli něco ve společnosti posouvat a měnit. Vyžaduje jistou houževnatost a trpělivost, ale i velkorysý postoj k druhým a k sobě. To proto, že rozrušování zaběhlých konvencí trvá určitý čas - nedá se uspěchat. Přičemž každý má právo zvolit si v tomto ohledu své vlastní tempo.

Směr genderově nevyhraněný vyžaduje vědomou a smířenou rezignaci na podchycení některých důležitých faktorů, které podmiňují náladu a vztahy v každé třídě. To je na začátku třeba si přiznat. Jistě, nemusíte být odborníky/odbornicemi na skupinovou dynamiku, na prevenci šikany, na prevenci užívání návykových látek mladistvými, a přesto můžete být citlivým a vysoce lidským pedagogem/pedagožkou. Stejně tak nemusíte být genderovým expertem/expertkou, abyste mohli vyrazit na harmonizační dny se svou třídou. Někdy ovšem stojí za to zastavit se a zvážit, zda by nejen děti, ale i učitelé a učitelky neměly během stmelovacích pobytů vykračovat za hranice komfortních zón a poznávat dosud nepoznané perspektivy.

„Já nevím, co přesně ten gender je. Ale jestli jako jde třeba i o domácí násilí, nebo o různý sexuální orientace, tak to mi zajímavý teda přijde. ... Ve škole tohle bohužel neprobíráme vůbec, spíš co tak kde zaslechnu.“ (z pilotní diskuse k genderové besedě)

Za Centrum Kašpar

Jana Benešová
Jana Matyášová
Jan Myšák

JAK NA GENDER PŘI HARMONIZAČNÍM DNI

V Liberci vydalo Centrum Kašpar.
2016 – 42 s. – 29, 7 x 21 cm

Proč Centrum Kašpar

Centrum Kašpar se ve své nabídce služeb specializuje na propojování genderových otázek s mediálními formáty. Pracujeme přitom nejen se vzdělávacími institucemi a dětmi, ale také se zaměstnavateli a těmi, kdo práci z důvodu genderových nerovností na trhu práce obtížně nacházejí. Kromě výukových materiálů, které nyní pročítáte, se v našem portfoliu můžete setkat například s firemním teambuildingem s názvem „Filmový štáb“, nebo s tzv. audiovizuálním profilem.

Pokud Vás podobné otázky zajímají a chcete s námi spolupracovat, neváhejte se na nás obrátit. Naším cílem i radostí je propojovat v regionu síly a zdroje při sledování společného zájmu.

Kontakty:

Centrum Kašpar, z. s.
Kašparova 73
463 12 Liberec 25 - Vesec

Jana Benešová, PhD.
Genderová metodička
Email: jana.benesova@centrum-kaspar.cz

Mgr. Jana Matyášová
Genderová auditorka
Email: jana.matyasova@centrum-kaspar.cz

Bc. Jan Myšák
Mediální specialista
Tel.: jan.mysak@centrum-kaspar.cz

ISBN: 978-80-906059-2-3

Centrum Kašpar, Kašparova 73, 463 12 Liberec 25 - Vesec www.centrum-kaspar.cz

Projekt podpořila Nadace Open Society Fund Praha z programu Dejme (že)nám šanci, který je financován z Norských fondů.